

چند سال بعد، جهانگرد مسیحی بنام جیمز ریچ (1) اندکی قبل از آن که طاعون خود وی را نیز از پای در آورد، به توکات رفت و به راهنمایی راهبان از قبر هنری مارتین که با قطعه سنگی پوشیده بود دیدن کرد. ده سال بعد که مروجان امریکایی مسیحیت بدین جا رسیدند، قبر مارتین هنوز مشخص بود. پنجاه سال بعد، قبر وی را که در زیر توده شن پنهان شده بود، به زحمت یافته بقایای جسدش را در قبرستان میسیون به خاک سپردند و مرمر بزرگی بر قبر نهادند که عبارات زیر بر آن دیده می‌شود:

هنری مارتین، ام. ای.

کشیش شرکت هند شرقی

در 18 فوریه 1781 در ترورو، انگلستان، زاده شد و در روز 16 اکتبر 1812 در توکات در گذشت. وی برای آن که مردم شرق را در این دنیا و در جهان آینده رستگار سازد تلاش کرد، کتاب مقدس را به زبان‌های هندوستانی و فارسی برگردانید و خدایی را که این کتاب گواه اوست به شرقیان شناساند. نام وی در شرق به عنوان مرد خدا همواره زنده و جاوید خواهد ماند. متن نامه سفیر کبیر دولت پادشاهی انگلستان در دربار ایران، سر قبر اوسلی بارت، به لرد تیگموت (2) رئیس انجمن کتاب مقدس برای بریتانیا و کشورهای خارج، که از بیوگرافی هنری مارتین، بقلم جرج سمیت، استخراج شده است:

سان پترسبورگ، 20 سپتامبر 1814

سرور ارجمندم،

از آن جا که ممکن است اقامت من در این جا شش یا هفت هفته به طول انجامد و احتمال این که نامه‌هایی که از ایران فرستاده‌ام به دست آن جانب نرسد، وظیفه خود می‌دانم توسط جناب عالی به اطلاع انجمنی که به همت مسیحیان برای ترویج کتاب مقدس بر پا شده برسانم که به منظور تحقق بخشیدن به آرزوی دوست ناکام ما کشیش هنری مارتین نسخه‌ای از ترجمه

فارسی وی را از کتاب عهد جدید به عالی حضرت پادشاه ایران، فتحعلی شاه قاجار، تقدیم داشتیم، بدین امید که شاهنشاه پس از ملاحظه متن آن با اعلام نظر خویش پیرامون سبک نگارش کتاب این جانب را سرافراز فرمایند. قبل از تقدیم کتاب به حضور همایونی، مجررانی را بر آن داشتم که نسخه‌های چندی از ترجمه هنری مارتین تهیه کنند و این نسخه‌ها را به حاجی محمد حسین خان، شاهزاده مرو، میرزا عبدالوهاب و دیگر مردان دانشمند مقرب به شاه اهدا کردم. این مردان که به مسلك تصوف گرویده‌اند یقین دارم که ارزش متن ترجمه شده کتاب را درست خواهند سنجید و در صورت خواست شاه نظراتی ابراز خواهند داشت که در خور شأن کتاب است. نامه شاهنشاه که به ضمیمه این عریضه به حضور جناب عالی فرستاده می‌شود گواه است که شاه ایران این کتاب را سودمند تشخیص داده و سبک نگارش دوست ناکام ما مارتین و همکار توانای وی سید علی را برای بیان مطالب اخلاقی عالی کتاب‌های آسمانی پسندیده‌اند. هرگاه انجمن مایل باشد، برای اینجانب مایه خرسندی است که عین دست خط شاه یا نسخه فارسی آن را توسط آن جانب به انجمن تقدیم دارم. اجازه فرمایید این را نیز به عرض برسانم که هر گاه نسخه صحیح ترجمه مارتین به انجمن نرسیده باشد، اینجانب با نهایت افتخار آماده است نسخه‌ای را که آقای مارتین برای تصحیح و تکمیل آن متحمل زحمات توانفرسایی شده و در نزد من است برای انجمن ارسال دارم. در صورتی که انجمن لازم بداند این کتاب در انگلستان به چاپ رسد و دولت متبوعه من در آینده نزدیک به خدمت اینجانب در خارج از انگلستان نیازی نداشته باشد، در نهایت خرسندی آماده‌ام در تصحیح متن چاپی آن با انجمن همکاری کنم.

با تقدیم احترام

قبر اوسلی

توضیحات:

(1)- James Rich

(2)- Teighmouth